

Kaftan bez rękawów do stroju bronowickiego

- Czas powstania pocz. XX w.
- Miejsce powstania Zielonki, pow. Kraków, woj. małopolskie
- Wymiary długość: ok. 98 cm
- Numer inwentarzowy 61507/mek
- Muzeum [Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie](#)
- Tematy [stroje](#), [wieś](#)
- Technika [szycie ręczne](#), [haft ręczny](#), [stebnowanie](#)
- Materiał [mosiądz](#), [jedwab](#), [haftki](#), [sukno fabryczne](#), [kordonek jedwabny](#), [masa perłowa](#)
- Prawa do obiektu Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie
- Prawa do wizerunków cyfrowych domena publiczna
- Digitalizacja RPD MIK, projekt Wirtualne Muzea Małopolski
- Tagi [Bronowice](#), [strój](#), [tradycja](#), [wieś](#), [Krakowiacy](#), [2D](#), [strój ludowy](#), [strój odświętny](#), [tkanina](#), [techniki zdobnicze](#), [domena publiczna](#)

Kaftan męski bez rękawów i kołnierza uszyty ręcznie z ciemnogrnatowego sukna fabrycznego. W tyle, poniżej pasa występują trzy rozcięcia dzielące dół kaftana na cztery poły, tak zwane skrzela. Podszewka i

lamówka z czerwonego sukna. Na przodzie kieszenie przykryte pięciokątną klapą. Zapięcie na trzy pary haftek. Kaftan ozdobiony jest guziczkami mosiężnymi oraz guziczkami z masy perłowej, a także chwastami z amarantowego kordonku. Zdobiny te występują wzdłuż rozcięcia na przodzie, na klapach kieszeni i w tyle powyżej rozcięć. Wokół szyi biegną trzy szlaki ściegu „Janina” w kolorach: zielonym, amarantowym i żółtym. Na przodzie, w dolnych narożach kaftana maszynową stębnówką wykonano motyw „jodełki”.

Kaftan był typowym elementem bogatego męskiego stroju krakowskiego. Zdobienie tego typu było charakterystyczne dla wsi położonych na północny zachód od Krakowa. Niekiedy kaftany te miały stojący kołnierz. Obok kaftanów bez rękawów występowały też kaftany z rękawami, zdobione podobnie (ale bez chwastów). Kaftany bez rękawów noszono zwykle pod sukmaną, kaftany z rękawami były odzieżą wierzchnią.

Opracowanie: Ewa Rossal (Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie), © wszystkie prawa zastrzeżone

Strój bronowicki męski

Stroje Krakowiaków dzielimy na dwie podstawowe odmiany: Krakowiaków zachodnich (wsie położone na północnych i północno-wschodnich obrzeżach miasta Krakowa, obecnie w większości wchodzące w obręb miasta) oraz Krakowiaków wschodnich (tereny położone na wschód od Krakowa, za umowną linią Jędrzejów — Miechów — Proszowice — Koszyce i między Bochnią a Brzeskiem). Przyjmuje się, że podstawowym wyznacznikiem tego podziału jest występujący na danym obszarze typ sukmany. U Krakowiaków zachodnich była to biała sukmana ze stojącym kołnierzem i czerwonym obszyciem, u wschodnich — kierezja, najczęściej brązowa, z dużym trójkątnym kołnierzem opadającym na plecy. Prezentowany strój Krakowiaka zachodniego pochodzi z przełomu XIX i XX wieku i jest to strój odświętny, ubierany do kościoła i noszony podczas uroczystości. Najbardziej charakterystycznym elementem była biała [sukmana](#), zwana chrzanówką, będąca w okolicach Krakowa typowym męskim okryciem wierzchnim. W okolicach Bronowic i innych wsiach położonych na zachód od XIX-wiecznego Krakowa była zdobiona chwastami (pękami nici), które miały kolor amarantowy lub czerwony, we wsiach położonych na wschód od Krakowa chwasty miały kolor czarny. Do I wojny światowej sukmany te były powszechnie noszone w niedziele i święta we wsiach podkrakowskich. Ich szyciem zajmowali się krawcy w Chrzanowie — stąd ich nazwa: chrzanówka — gdzie tradycja cechu krawców ma bardzo długą historię sięgającą wieku XVI. Szycia sukman zaprzestano w pierwszym dwudziestolecu XX wieku, co było związane z brakiem dostępności samego sukna wyrabianego przez lokalnych sukienników. Sukmana zakładana była na [kaftan](#) bez rękawów. Kaftan był typowym elementem bogatego męskiego stroju krakowskiego. Obok kaftanów bez rękawów występowały też kaftany z rękawami. Kaftany bez rękawów noszono zwykle pod sukmaną, zaś kaftany z rękawami były odzieżą wierzchnią. Były najbardziej zdobioną częścią stroju męskiego, a kaftany z Bronowic i wsi położonych na północ i północny zachód od nich uchodzą za najbardziej znane i bogato zdobione. Na przodach, klapach od kieszeni, przy kołnierzyku oraz w tylnej części kaftana na wysokości talii miały naszyte kilka rzędów perłowych guziczków oraz amarantowe lub czerwone chwasty. Kolor chwastów przy kaftanach był ściśle związany z kolorem chwastów przy chrzanówce. Do amarantowych lub czerwonych chwastów zakładano sukmanę z chwastami w tym samym kolorze, z kolei do kaftana z zielonymi chwastami chrzanówka musiała mieć chwasty koloru czarnego. Kaftan opasany był szerokim pasem skórzany, trzosem.

Opasek należy do trzosów, czyli pasów podwójnych, tworzonych przez zagięcie skóry na długości i szycie pośrodku rzemieniem. Trzosa były używane w Polsce już w XVI wieku. W połowie XIX wieku w okolicach Starego i Nowego Sącza były używane trzosa z wyprawionej skóry węgorza. Ze względu na kształt i technikę możemy wyróżnić trzosa krakowskie i góralskie. Opasek był noszony na południe, zachód i północ od Krakowa. Wykonywany był z miękkiej cielejącej skóry o szerokości od 10 do 25 cm. Nie opasywał człowieka w całości, ale był przedłużony za pomocą rzemienia, na który zapinano pas. Pod kaftanem znajdowała się biała płócienna koszula, z haftowanym kołnierzykiem zapinanym na [spinke](#) z

Strój bronowicki męski, 1. ćw. XX wieku, Muzeum Etnograficzne w Krakowie

Ubiór Krakowiaków ukształtował się w pełni pod koniec XVIII wieku, zaś momentem przełomowym w jego historii stały się wydarzenia związane z powstaniem kościuszkowskim (1794) i symboliczny gest przywdziania przez Tadeusza Kościuszkę białej, chłopskiej sukmany. Od tej pory noszenie białej sukmany z czerwonymi wyłogami oraz czerwonej rogatywki, nawiązujących w swej kolorystyce do barw narodowych, stało się niejako manifestem postawy patriotycznej. Kariera stroju krakowskiego polegała na przekraczaniu granic regionu i granic między warstwami społecznymi, co spowodowało, że awansował w XIX wieku do rangi stroju narodowego. Temat raclawicki pojawiał się także w historiografii, literaturze i malarstwie. Nieodłącznym jego elementem był męski strój krakowski, który w pełni zaistniał na obrazach Jana Matejki *Kościuszek pod Raclawicami*, Włodzimierza Tetmajera *Raclawice* (tryptyk) czy Wojciecha Kossaka i Jana Styki *Panorama raclawicka*. Powstanie kościuszkowskie dało początek mundurom wojskowym wzorowanym na krakowskich sukmanach. Nosiły je oddziały Krakusów walczące w kolejnych powstaniach narodowych. Biała sukmana i czerwona rogatywka stały się symbolem walki o niepodległość.

Od końca XVIII aż do początku wieku XX strój krakowski stawał się wzorem dla przebrań kuligowych i balowych. Wówczas pojawiła się także moda na ubieranie służby w przesadnie zdobione kierezje, naśladujące chłopskie sukmany. W tym okresie stylizowany strój krakowski można było również zobaczyć na scenach teatralnych, między innymi w operze komicznej *Cud mniemany, czyli Krakowiacy i Górale* z librettem Wojciecha Bogusławskiego (1794). Ubiór z podkrakowskich wsi stanowił inspirację dla kostiumów w pierwszym polskim balecie narodowym *Wesele w Ojcowie* Karola Kurpińskiego (1823). Od połowy XIX wieku pojawiają się banderie krakowskie, czyli grupy Krakowiaków na koniach, odzianych w białe sukmany, z czerwonymi rogatywkami na głowach. Banderie towarzyszyły uroczystościom kościelnym, państwowym oraz bogatym weselom. Zasięg ich występowania znacznie przekroczył granice regionu.

Ostatnie dziesięciolecie XIX wieku i początek wieku XX to okres rozkwitu zdobnictwa w stroju wsi podkrakowskich (Bronowice, Mogiła). Na ten czas przypada także fascynacja młodopolskich artystów kulturą krakowskiej wsi. Sławna staje się zwłaszcza odmiana bronowicka stroju, którą możemy oglądać między innymi na obrazach Włodzimierza Tetmajera, Wincentego Wodzianowskiego czy Kaspra Żelichowskiego. Popularność ubioru utrwaliło *Wesele* Stanisława Wyspiańskiego, dramat inspirowany autentycznym weselem poety Lucjana Rydla z wiejską dziewczyną, Jadwigą Mikołajczykówną z Bronowic Małych. Do premiery, która odbyła się w 1901 roku, kostiumy, wzorowane na strojach krakowskich, projektował sam autor. O sile oddziaływania stroju krakowskiego może świadczyć fakt, że w początkach XX wieku w strojach ludowych innych regionów Polski pojawiła się „moda krakowska”, w znaczeniu: kolorowa, ozdobna, bogata, jak również częsty staje się udział tak zwanych Krakowiaków lub Krakowianek uświetniających uroczystości kościelne i państwowe.

Z wiekiem XX w regionie krakowskim przychodzi moda na zastępowanie kosztownego ubioru

koralem lub wiązany czerwona wstążeczką. Krakowiak zachodni ubrany był w spodnie białe z czerwone prążki (portki; płócienne białe w pionowe paseczki, najczęściej czerwone, ale też różowe lub niebieskie, zimą często sukienne, ciemne), włożone w buty z cholewami, z czarnej skóry. Na głowie nosił kapelusz filcowy (celender) albo magierkę, czyli okrągłą, wełnianą czapkę męską o charakterystycznym kształcie, wykonaną na drutach ścięciem pończoszniczym, folowaną i modelowaną, z wywinętym otokiem i wyodrębnionym denkiem, której głównym ośrodkiem wyrobu był Tyniec. Przy okazji świąt i uroczystości noszono rogatywkę z pawimi piórami.

wiejskiego tańszą odzieżą fabryczną. Strój ludowy staje się okazjonalnie używanym kostiumem; jako strój narodowy i reprezentacyjny noszony był podczas uroczystości państwowych, kościelnych czy świąt ludowych. Z kolei dla polskich emigrantów stanowił i nadal stanowi symbol przywiązania do ojczyzny. W podobnym charakterze strój krakowski występował po II wojnie światowej. Współcześnie rozwój popularności i nowe role, jakie zaczął pełnić strój będący pierwotnie ubiorem odświętnym i uroczystym krakowskich chłopów, sprawiły, że występując w zasadzie jako przebranie, niekiedy daleko odbiegał od autentycznego stroju Krakowiaków. Obecnie, podobnie jak wiek temu, staje się inspiracją dla artystów i twórców. Przetwarzany i reprodukowany masowo, jest nieodłącznym produktem wizerunkowym Krakowa.

Opracowanie: Ewa Rossal (Muzeum Etnograficzne w Krakowie), © wszystkie prawa zastrzeżone

Tagi: [Kraków](#), [buty](#), [strój](#), [Włodzimierz Tetmajer](#), [Bronowice](#), [życie codzienne](#), [strój odświętny](#), [strój ludowy](#), © wszystkie prawa zastrzeżone